

Asia: VN/27452/2020-OM-548

Julkisuuslain salassapitoperusteiden uudistustarpeiden kartoitus

Lausunnonantajan lausunto

Mitkä ovat mielestänne nykyisten julkisuuslain 24 §:n salassapitoperusteiden kehittämistarpeet? Puuttuuko nykyisistä salassapitosäännöksistä jotain olennaista? Kuvailkaa ja perustelkaa kehittämistarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

Ylioppilastutkintolautakunta kiittää mahdollisuudesta lausua julkisuuslain salassapitoperusteiden kehittämistarpeista.

Ylioppilastutkintolautakunta viittaa julkisuuslain ajantasaistamisesta aiemmin (16.2.2024) antamaansa lausuntoon ja toteaa edelleen, että tulevien ylioppilaskokeiden tehtävien salassa pysyminen on ylioppilastutkinnon tarkoituksenmukaisuuden edellytys. Ylioppilastutkintolautakunta pitää välttämättömänä työryhmän mietinnössä (OM 2023:32) ollutta ehdotusta säilyttää 28 §:n 1 momentin 22 kohta, jonka mukaan salassa pidettäviä olisivat pääsy- tai muun kokeen tai testin tiedot, jos tiedon antaminen vaarantaisi kokeen tai testin tarkoituksen toteutumisen tai testin käyttämisen vastaisuudessa. Kohta vastaa sisällöltään voimassa olevan lain 24 §:n 1 momentin 22 kohtaa.

Ylioppilastutkintolautakunta kannattaa ja pitää tärkeänä, että jatkossakin kokelaan koesuoritukset ovat salassa pidettäviä asiakirjoja, kuten työryhmän mietinnössä ehdotetussa 28 §:n 1 momentin 30 kohdassa, joka vastaa sisällöltään voimassa olevan lain 24 §:n 1 momentin 30 kohtaa.

Ylioppilastutkintolautakunta toivoo, että työryhmän mietinnössä ehdotettua 28 §:n 1 momentin 30 kohtaa, joka vastaa sisällöltään voimassa olevan lain 24 §:n 1 momentin 30 kohtaa, muutettaisiin siten, että Ylioppilastutkintolautakunnan määäämien arvostelijoiden arvostelutehtäviä koskeva työnjako olisi salassa pidettävä, kunnes on kulunut vuosi kyseisestä tutkintokerrasta - ilman viittausta koulukohtaisuuteen. Digitaalisen ylioppilastutkinnon myötä Ylioppilastutkintolautakunnan suorittamaa arvostelua ei tarvitse enää logistisista syistä suorittaa lukiokohtaisesti. Aiemmin tämä oli välttämätöntä, koska koesuoritukset lähetettiin ja käsiteltiin lukiokohtaisina nippuina.

Ylioppilastutkintolautakunta viittaa aiemmin julkisuuslain ajantasaistamisesta antamaansa lausuntoon ja katsoo, että ehdotettu 15 § on tulkinnanvarainen ja jättää paljon viranomaisen harkintaan. Ehdotetusta säännöksestä on poistettu henkilörekisterin käsite, mikä mahdollistaisi julkisten henkilötietojen luovuttamisen digitaalisessa muodossa. Tämä voi johtaa uudenlaisiin ja hyvin laajoihin tietopyyntöihin ylioppilastutkintorekisteristä. Lautakunta katsoo myös, että tietojen luovuttamista ns. kotitalouspoikkeuksen perusteella olisi tarpeen täsmentää.

Ylioppilastutkintolautakunta ilmaisee huolensa siitä, että tietopyyntöjä voidaan käyttää suomalaisten viranomaisten kuormittamiseen tai voimavarojen ohjaamiseen epätarkoituksenmukaiseen toimintaan. Nykyiset generatiiviset kielimallit mahdollistavat sen, että erillisiä ja monipuolisia tietopyyntöjä voi tulla useista lähteistä siten, että niitä on mahdotonta erottaa kansalaisten tekemistä aidoista tietopyynnöistä. Julkisuusperiaate on tärkeä, mutta siihen liittyvien palvelupyyntöjen toteuttaminen ei saa estää tai hidastaa kansalaisten perusoikeuksien toteutumista ja viranomaisten perustehtävien suorittamista. Tällä hetkellä laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta edellyttää, että moni perusoikeuksiin liittyvä muu toiminta hidastuu, jotta tietopyynnot voidaan hoitaa määräajassa. Ylioppilastutkintolautakunta pitää tärkeänä, että laki tunnistaa kohtuuttomia ja kiusantekotarkoituksessa tehtyjä tietopyyntöjä.

Ylioppilastutkintolautakunnan näkökulmasta on erittäin tärkeää, että tietopyyntöjen kautta ei pystytä lamauttamaan viranomaisen toimintaa ja vaarantamaan jokaisen sivistyksellisiä oikeuksia vaikuttamalla lautakunnan toimintakykyyn ylioppilastutkintokokeiden järjestämisajankohtana.

Ylioppilastutkintolautakunta ilmaisee huolensa siitä, että rekisteriaineistoja koskevien tietopyyntöjen avulla voidaan saada yksittäisistä henkilöistä selville asioita, jotka voivat vaarantaa kyseisten henkilöiden yksityisyydensuojan. Esimerkiksi tieto siitä, onko kokelas ilmoittautunut tietyn uskonnon tai äidinkielen ja kirjallisuuden kokeeseen on julkista tietoa, mutta tiedon perusteella voi tehdä tulkintoja henkilön uskonnosta tai etnisestä alkuperästä. Nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa hyvin laajat tietopyynnot, jolloin tällaisista tiedoista voi muodostaa kattavia yksilöityjä rekistereitä ylioppilastutkinnon suorittajien taustoista. Tällaiset tiedot ovat helposti yhdisteltävissä muihin tietoihin, joita on saatu tietopyynnöillä muilta viranomaisilta, mikä mahdollistaa kattavien henkilörekisterien luomisen kokonaisista ikäluokista.

Ylioppilastutkintolautakunta katsoo, että jatkossa olisi perusteltua arvioida mahdollisuutta säätää ylioppilastutkinnon kokelaiden ilmoittautumis-, osallistumis- ja arvostelutietojen salassapidosta. Tällä hetkellä lautakunta julkaisee verkkosivuillaan tilastotietoja, jotka perustuvat edellä mainittuihin tietoihin. Kyseiset tilastot tukevat yksilöiden ja yhteisöjen mahdollisuutta valvoa julkisen vallan käyttöä ja julkisten varojen kohdentumista, muodostaa vapaa mielipide sekä käyttää osallistumis- ja vaikuttamisoikeuksiaan, mikä on lähtökohta nykyisessä lainsäädännössä viranomaistoiminnan avoimuudelle.

Lautakunta pitää tärkeänä, että tilastotietojen julkaiseminen jatkuu, sillä se edistää hallinnon avoimuutta ja tilivelvollisuutta. On kuitenkin aiheellista tarkastella, missä määrin yksittäisen henkilön yksityisyyden suoja on nykyisessä käytännössä turvattu ja miten mahdollinen sääntelyn täsmentäminen voisi parantaa tasapainoa avoimuuden ja yksityisyyden välillä. Tavoitteena tulee olla

se, että tilastollinen avoimuus voi jatkua, mutta siten, ettei yksittäisten kokelaiden tunnistettavuus vaaranna heidän henkilötietojensa suojaa.

Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisuja 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), millaisia muutoksia tämä edellyttäisi salassapitoperusteisiin? Kuvaile ja perustele muutostarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

-

Oletteko tunnistanee tietojen tai asiakirjojen salassapitoa koskevaa erityislainsäädäntöä, joka on ristiriidassa julkisuuslain salassapitosäännösten kanssa? Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisuja 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), aiheutuisiko soveltamisalan muutoksesta konkreettisia ristiriitoja nykyisen erityislainsäädännön kanssa tai tarvetta tarkentaa erityislainsäädäntöä?

-

Tähkä Tiina
Ylioppilastutkintolautakunta

Britschgi Virpi
Ylioppilastutkintolautakunta